

Gudra

Mahzischana.

Valsts bibliotēka
52 - 1.242

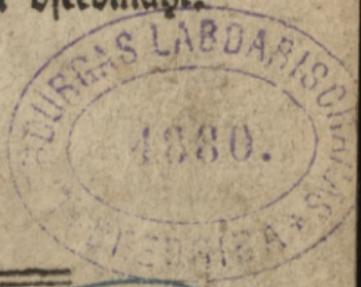
R
Wisseem

Gaimneekeem un Mohderehm

par labbu,

Ka winneens waijag zuhkas barroht, un eelsh
slimmibahm kohpt, un prahigi dseedinahc.

58 58

Jelgavā eestpääst

no Jahnā Wridrikka Steffenhagen, zeeniga Kursemnes
Leelā-Kunga Grahmatu-speedeja 1791 Gaddā.

87. A2

Mihli Latweefchi!

Juhs gan sinneet, kà es dausreis ar
jums rakstòs farummajees, un wehl
farwà wezzumâ jums par labbu darboz
johs, juhsu laimu wehledams. Zit reis
es jums to fazzijs, kà tas Debbesu-
Tehwòs gribb, kà juhs farwà starpâ few
laimigas darritut. Tas pats mihlais
Tehwòs gribb, kà arridsan teem lohpeem,
tas jums peederr, labbi flahtehs, un
tapehz wiisch tohs juhsu kohpschanai
pauehlejis. Bet dauds no jums schè
daudsreis atschagarni darra, eeksch wir nu
wesselahim deenahm tehs daschfahrt ne-
schehligi

schehligi kusdami, un eefsch winau newesselahm deenahm gan mas par teem gahdadami. Tee lohpi winau breefmi- bu pazeetigi paness, un nophsfchahs flussam, kad juhs tohs bendejeet.

Gan zitti no jums mihto sawus lohpus, un winneem labprahrt eefsch slim- mibahm palihdsetu, bet fur buhs win- neem labbu padohmu dabbuht.

Kad tas jums waijag lohti miht buht, kad labs un prahrtis Zilweku- Draugs rohnahs, kas jums rahda, fa jums sawus wesselus lohpus kohpt un barroht, un sawus newesselus lohpus glahbt un teem palihdseht buhs.

Kad jums kahds lohps apslimst, tad juhs wissur apkahrt ne weenu zilweku usdsicht warreet, kam ihstas sinnas buh- tu, ir tahs wissmasakas lohpu slimmibas dseedinah.

Gan waijadsetu muischas Lohpu- Mohdereem sinnah, fa eefsch dascha- dahm slimmibahm lohpeem palihdseht warr.

warr. Bet tee Kungi pehz to ne waiza,
kautschu ifgads dasch lohpu gabbals
winneem pohstā eet, un meerā paleek,
kad tikkai Mohdere sawu renti nodohd,
un ne ko parradā paleek.

Brihscham tohp jums Lohpu-Tehr-
pikis usteiks, un nu jums daschas juh-
dses ja brauz, un kad juhs wianu dab-
bujuschi un labbi makfajuschi, tomehr
resti palihds. Tahdus wiltineekus, kas
leekahs lohpu-ahrsti effoschi, gan wissur
atrohdeet, bet ar teem jums ne irr
palihdsehts.

Tas Sadohmatajs schahs Grahma-
tinias, tas zeenigs Daktera Kungs
J. J. M. W. A. Czarnewski, kas jau
preefsch peezeem gaddeem juhsu behdigu
buhschanu wehrā nehmis, tudal apneh-
mees, us to gahdah, kā tahdu launu-
mu, par ko juhs tik mas behdajeet no-
wehrst buhs.

Wiasch irr ar leelu darboschanu
wissas tahs grahmatas lassijis, ko daschi
(ar

(ar slawu daudsinati) Kungi Wahdsem-
mē no lohpu slimmibahm un ahrsteschah-
nahm rakstijuschi. Wiasch irr saklau-
sinajis, kurras slimmibas schè Kursem-
mē starp lohpeem wairak rohnahs, un
wisch pats pahrdochmajis un mehgina-
jis, us fahdu wihsí un ar fahdahn sah-
lehm drohschi palihdseht warr.

Schahs sawas paschas un zittu
prattigu Kungu Sirnas gribb wisch,
jums par labbu, likt rakstos eespeest.

Un kad wianam tas sinnams irr,
kà mans wahrdos pee jums labba pee-
mianâ un gohdâ stahw, un juhs no man
ne warreet dohmaht, kà es jums fahdu
breku grahmatu uswehleschu, tad
wisch no man prassijis, schohs Preefsch-
wahrdus rakstiht, ar ko es jums scho
lohti waijadsignu grahmatinnu pauehleju.

Schi grahmatinna irr tikkai raudsi-
schanai rakstita, kà ta jums patiks.
Wiasch schè wisspirmat no Zuhku slim-
mibahm, un kà tahm palihdseht buhs,
tapehz

tapehz rakstijis, fā winsch dsirdejis, fā dauds weetahm apkahrt, zuhtas slimst un sprahgst.

Juhs atraddiseet pee tahm sahlehm, kas schinnū grahmatinaā preefschrakstitas irr, winnu wahziskus un latinistus wahrdus klah. Tas tapehz irr, fā juhs eefsch Apteekehm tahn ihstas, un sweschas sahles dabbutut, ko tee Sahlu-pahrderweji Latweeschu walledā ne proht, nei doht warr.

Ja schi grahmatina jums labbumu dohd un patihk, tad gribb winsch arridsan no zittu lohpu waijadsibahm, pee gohwim, surgeem, aitahm, kasahm, un arridsan pee ſehtas-putneem, wistahm, sohsehm un pihlehm, labbus padohmis rakstiht.

Us to wallodas jaukumu eefsch ka winsch wehl jauneklis irr, jums ne waijag raudsiht, tad tirkai tee padohmi labbi irr, ko winsch ſtaidri dewis. Pehz winna preefschraksteem, kas ar dauds apgab-

apgahdibu isdarrinati un kà tee wisslab-
baki ismehainati irr , peekohpeet sawas
Zuhkas, schohs jums lohti derrigus loh-
pus, tad juhs drihs tohs wissabbakus
auglus no ta krahseet, ko es jums no
sirds wehleju.

Rakstihs
Sonnakstes Basnizkunga Muischā
Plauju mehnesi
zanni 1791 gaddā.

Tas wezzajs Mahzitajs
Stenderis.

Wij hadden dan nu deel van de vloed
van de zeeën en meren. De vloed was
dus niet alleen maar een waterovervloed, want
de landen waren ook volledig onder water.
Want de vloed was een overvloed van water
die de landen voldeed. De vloed was dus
een overvloed van water die de landen voldeed.

No wisseem lohpeem, ko Deewos jums par labbu
raddijis, un ko juhs juhſu fuhtis barrojeet,
irr tahs zuhkas un aitas tee wiffslabbaki. Ar ko
gribbetut juhs gehrbtees, kad jums aitas ne buhtu?
Ne kahdu gallu juhs tik dauds ehdeet, ka zuhku
gallu un spekki. Kad juhs nu no scheem lohpeem
tik dauds labbumu dabbujeet; tad jums jo wairak
waijag par juhſu lohpeem gahdaht, winnus labbi
barroht, un kad wirni neweffeli irr, apgahdigi ahr-
stiht. Juhſu wiffleelaka baggatiba irr tee lohpi.
Kad juhſu lohpeem labbi flahjahs, jums arridsan
ne kas faisch — Juhſu mahzitaji jums daudſtohrt
mahzijuschi: ka wiff, ko jums Deewos paſaule de-
wis, jums ne peederr, ka juhs wairak ne ka usraugi
esheet, un Deewam no wiffahm leetahm, ko winſch
jums ustizzejis, atbildeschamu ja dohd.

Deewos tohs lohpus raddijis, ka ir winni warr
preezatees, un schinni paſaule linstigi duht, ehſt,
dsert, atduſſeht. Kas nu weens labs kriſtigs zil-
weks irr, tas gahda par ſarou lohpu dsihwibū, un
tas Deewam it labbi patihk; bet kas tahds nejauks
irr, un par ſaweeem lohpeem ne gahda, wei win-
neem barribas irr, woi baddu jazeefsch, to Deewos
gan fohdihſ.

Es gan sinnu, kà juhsu starvâ dauds labbi zilweki irr, kam sawu lohpu wahjibas schehl irr, un gan sahles preefch winau flimmibahm bruhketu, kàd winni tikkai sinnatu, kahdas sahles winni warr nemt, kahdas ne nemt. Tad jums waijag ar gudreem un prahijeem zilwkeem runnah, ko jums buhs darriht, bet juhsu wihsse irr, no wezzahm bahbahm prassicht, kà tohs flimmus lohpus ahrstiht buhs. Bet tahs daschdeen tahdas ne jehgas irr, kas grabb ar divi un trim sahlehm, wiffas flimmibas issahleht, un jums dauds un daschfahrt skahdigas sahles un padohmus mahza.

Es nu mihti Latweeschi gribbu jums papreefch labbus padohmus un sahles mahziht, kà juhs sawas zukkas warreet labbi barroht un winau wahjibas dseedinah. Ne weens padohms schinni grahma-tianâ irr, no ka es ne sinnatu, ka tas palihdsejis, kàd tas pareisi bruhkehts tohp.

Kad juhs, mihti semmneeki, schihs lappas par labbu usnemmet, tad es gribbu zittureis preefch wihsu lohpu flimmibahm jums labbus padohmus deht, un labbas sahles parahdiht.

Za zuhka, kam resna un rupja galwa irr; un kas galwu nobuhrufi tà staiga, kà juhs to fruhti ne warreit redseht, kam garras resnas un plattas leelas aufis, un it masas spulgas azzis, leeli dserrofti, ihfas stipras preefchkahjas irr, un kà wilkdamees staiga, tažda irr labba zuhka. Zuhkai irr 44 Sohbi.

Tam kuitam ko juhs waislofhanai gribbeet turreht, waijag trihs gaddus wezzam un tik labbam buht

buht fa juhs to warreet dabbuht. Tai zuhkai waijag garfch wehders, garri puppi, un patti rahmai un auglofchanai labbai buht.

Zuhkai waijag pustrefchu gaddu wezzai buht, jaunak ne laideet winna ar kuili kohpa. Kad juhs to darrifeet, tad juhs labbus siwenus dabbuheet.

Kad tas kuilis tschetrus gaddus un ta zuhka septinus gaddus wezzi tappufchi tad winni wairs ne geld. Kad kuili ja ruhni un pehz barrojams.

Kad zuhka us gruhtahm kahjahm irr, tad far-gajtees, to par fmezzeri fist. Es gan redsejis ka nejaufas lohpu-meitas to daudsfreis darrijuschas, tad pehz ka winnas sinn, ka tad zuhkas pahrmettahs, bet tas wißtaisnakajs Deewos, kam tahs lohpu zee-schanas ne patihk, scho niknumu bes strahpes na pamettihs.

Laideet kuili fweliku-mehnesi pee tahm zuhkahm tad tahs lappu-mehnesi siwenus dabbuhs, un tas tas wißlabbakajs laiks irr. Ladehl es jums to padohmu dohdu, to kuili wassaras-laikâ aisgalda barroht un ne list gannos isdsiht.

Kad jums pawassaras-laikâ siweni nahkahs, tas preefsch jums it labbi irr. Wassara zuhkahm barriba no flehts ne waijag. Ta ka tahs zuhkimahes audsinajahs, tad waijag jums tahs ka pust barrojamas zuhkas turreht. Kad juhs to ne darreet, tad zuhka drihs no leela badda sawas paschas jaunas zuhzinas apricht warr.

Kad zuhka audsinajahs; tad ne dohdeet winnai brahgas, tas winnai skahdi darr, un winna tapehz pahrmettahs.

Kab juhs gribbeet, teem it jauneem siweneem
fo par labbu darriht; tad nemmeet pelnus, un ap-
fijeet tohs pahr pahrim, tad tahs uttes winnu ahda
ne warr eeperrinatees. Jums arridsan ne buhs
zuhfahm kehrnu peenu doht, tas winnahm sfahde,
bet ruhguschu peenu, tas winnahm labbi buhs, un
tas dohd winnahm to wisslabaku gallu.

Teem siweneem fo tu gribbi runiht likt, waijag
puß gadda wezzeem buht. Laideet tee sihwani se-
schas jeb astanas neddelas sihsch, tad juhs winnus
warreet no mahtes atschkirt, un kahda aisdaldä di-
wi neddelas turreht, tad winni wairak ne sihsch.

Tas labbakais laiks siwenus ruhniht irr tas
Swetschu = un tas Mahrtina = mehnefs.

Ne turreet wairak zuhkas, ne ka juhs warreet
pareisi barroht, jo tas, manni mihsli leels grehks
irr, lohpus. turreht, un tohs likt baddu zeest. Tas
jums pascheem par labbu naht, kad diwi trefnas
zuhkas weenä gaddä jums wairak ness, ne ka trihs,
kas tschetrus gaddus slikti barrohtas irr. Schaufcha-
las pahr = eet kad daschä fehtä tahdas farukkuschas
un mirruschas zuhkas eeraug.

Dohdeet rihtos un wakkards zuhfahm somas-
gas, un cemaifeet pellus un klijas klahrt. Wassa-
ras laika esseet juhs eeradduschi, zuhfahm kahpostu
lappas un sahles doht, bet jums tahs lappas ar kap-
painu ja fakappa, tas labbak barro, ne ka tahs
wesselas lappas, kas pee zuhku filles tohp nomestas.

Bes pilnigas dserfchanas zuhkas ne warr labbi
gaufinahrt, un kad winnahm dsehrens truhfst, tad
drihs breezinigas wahjibas, apniknotas un lippigas
fehrgas zuhku starpa plefchahs. Tapehz es jums
to

to padohmu us wehleju, zuhkahm karstā laikā dauds
dsert doht.

Kad juhs wairak runzinus, fo tee Wahzeeschi
kartoppeles kauz, sehtut, jeb semme dehstitut, tad
ne ween jums pafcheem wairak maises buhtu, bet
arridsan juhku zuhkahm warretut wairak barribas
doht.

Tas tahm zuhkahm ne geld, kad juhs winnahm
jeb newahritus runzinus jeb tahs runzian lappas
dohdeet, jo runzian lappas neweffeligas irr.

Jums ne waijag zuhkahm ne tahdas leefas bar-
ribas doht, kas spekku ne dohd, kā tee rudsu un
kweeschi pellus, jeb tahs atschkiras, un kad juhs
comeshr winnas ar to barrojeet, tad jums waijag
to ar klijahm jeb sfrohteteem milteem fajaukt.

Seemas laikā waijag jums tahs zuhku barribas
bruzzinah, un zuhkahm to remdenu doht. Es fak-
ku remdenu, ne karstu, no kā sprahgst.

Zuhku - kuhti waijag seemā weenumehr ar lab-
bahm pakaishahm iskaifiht, un us to raudfiht, ka
kuhts filta buhtu. Tas labbakais laiks zuhkas bar-
roht irr starp Mikkaleem un Seemas - Swehkteem.

Es jums to padohmu dohdu, tahs zuhkas fo
juhs gribbeet us barrofchanu lift, tad wassarā lab-
bak ne kā tahs zittas barrofees un jums pehz preeksch
winnahm masak barribas waijadsehs.

Wahzsemme es no gudrafeem un prahigeem
hemturreem esmu dsirdejis kā winni pehz dauds meh-
ginafchanahm atradduschi irr, kā wahritu runzian
rihs dallas, un sfrohtetu meeschu weenu dalla, ta
wisslabbaka zuhku - barriba irr.

Kad juhs nu gribbeet jaufu un kohfchü spekki
dabbuht; tad dohdeet zuhkahm eefsch tahn trim
pehdigahm neddelahm wairak ne kà skrohtitus mee-
schus firmus jeb eefalu. Rudsi ween wissai dahrgi
nahf un ne tik labbi barro, kad juhs ne fahdas sah-
les lihds dohdeet. Kad juhs noskrohtetu labbibu,
jeb firnus un meeschus dohdeet; tad iswahreit to.

Kad juhs ohsola sihles warreet dabbuht, un
juhs zuhkahm labbu barribu gribbeet doht, tad
nemmeet trihs jeb tschetrus puhrus no tahn sihlehm,
bet papreefsch rohkeet weenu bedri, kas prett deenas
widdus püssi stashw, un berreet schè eefschà tahs sih-
les, tuhdal apflappinajeet winnas ar uhdni eefsch
ka juhs tschetrus faujas fahls eebehruschi. Bedré
tahs sihles fakahrfees, un eefsch paßrahm deenahm
winnas dihgst. Kad tee dihgli trihs ihfchku plat-
tumà isaugusch, tad isnemmeet tahs sihles, un
isahrdeet winnas flohni, un leezeet tahs sihles fuß-
feht. Pehz trim deenahm warreet juhs tahn zuh-
kahm tahs sihles doht, bet wisspirms ne us ween-
reis par dauds, un ne dohdeet wairak par deenu, kà di-
wireis. Pehz juhs warreet ikdeenas trihsreis tahs
sihles un daschkahrt somasgas un druszin labbibas
klaht doht. Tahs sihles labbak barro kad tahs zuh-
kas ne eebahstas tohp, bet wallà eet warr.

Ar sunneem kas kalteti irr, warreet juhs littin
rà, kà ar sihlehm darriht, un tee arridsan labbi barro.

Skrohteti firni un meeschi tee dohb labbu zuh-
sugallu.

Wisslabbaki irr, teem barrokseem jeb zuhkahm,
kas us barroschanu lichtas irr, ikdeenas peezi lihds
feschi reis barribas doht.

Ne dohdeet zuhkahm fà aplam us weenreis par leeku no ta winnahm jehls wehders nähkahs, un dauds deenas ne ehd. Kad zuhkahm jehls wehders irr, tad dohdeet winnahm ausas.

Jo wairak zuhkas pee barrofchanu breest, jo wairak waijag ikdeenas allaschin ~~masok~~ barribas doht. Pehdigas neddekas winnahm tikkai wehl trihsreis par deenu barribas waijadsehs.

Juhs labbi darriseet, kad juhs Launuma sahles, to Wahzeefchi (Spiesglas) un tee Apteekeri (Antimonium crudum) fauz, pehrzeet. To sahli jums waijag tai Apteeke likt labbi sagruhst, un no ta ikkatrai zuhkai ikneddel diwreis labbu naschagallu ehdoht. Schi sahle atdsissina to karstu zuhku assini.

Ne likfeet; jaunas zuhkas us barrofchanu, bet tahdas kas diwi jeb tschetrus gaddus wezzas irr.

Weens labs faimneeks bes mannas peeminneschanas gan to zuhku-fuhti un to zuhku-filli labbi tihri turrehs, jo winsch gan sinn, ka pee schfikhsibas, lohpeem tapat fà zilwekeem labbi klahjahs.

Sebeschu zuhkas ne ilgi dsihwo, un tapehz ne til dauds wahjibas, fà sirgi, gohwis un aitas zeefsch, tad tomehr tahs, kad tu tahm newesselahm tuhdat ne palihdsi, drihs sprahgt warr. Es jums nigrubbu tahs it labbakas sahles preefsch zuhku-wahjibahm mahziht.

No tafs Gehrgas.

(Von der Seuche.)

Ta fehrga no ta nahk, kà ta zuhka dauds fliftaku barribu ehduſi, un ta fehrga tà rāhdahs. Tai zuhkai affaras no azzim nahk, un leek ſawu galwu us weenas pusses fahrt, ne gribb ehſt, un ne marr eet.

Kad juhs wiſſ to pee juhſu zuhku atrafeet tad ne dohdeet wianai weenu deenu nei ehſt nei dſert. Bet nemmeet tuhdal ohtrà deenâ weenu ſeezinu auſu - miltus un tik dauds uhdens, kà tee milti tik ſchlikſti, kà tellu putra tohp. Pehz com berreet: Diwi ſaujas. Pehtera sahles (Leberfraut, Anemo-ne Hepatica Linnæi) weenu mahla - gabbalu tik leelu, ka ohle (pauts) un weenu farrehtu or Sal-peeteri (Salpeter) un wiſſ to labbi ismaifeet, un leezeet to tai zuhkai preekschà. Kad winna druzin ehduſi, tad nemmeet to atkal nohſt. Pehz tscheträhm Stundahm zelleet tafs sahles tai zuhkai atkal preekschà un raugeet kà winna wiſſ apehd. No ſchahm fahlehm ta zuhka atkal weſſela taps. Bet jums pehz wehl waijag eefsch ifkatras zuhka - barribas druzin Salpeeteri un weenu ſauju Pehtera sahles doht. Kad jums Salpeeteris ne irr, tad warreet juhs Salpeetera weetâ fahls nemit. Kad tai zuhkai wehl marr palihdſeht, tad winna no ſchihm fahlehm weſſela taps. Bet to es jums arridſan gribbu ſazziht, kà ta fehrga daudſahrt weena ſlimmiba us mirſchanas irr, un kad juhs tafs zuhkas ne tihiſi turreet, tad wiſſas sahles ne mas ne palihds.

No jehla wehder a.

(Von der Magenschwäche.)

Sebschu zuhka sawa kung i wiss ko ta aprihj labbi sawahriht watt, tad comehr brihscham jehlu wehderu dabbu, un wiss ko norihj tuhdal iswehmußi arbohd. Kad juhs to ne wehra nemmeet tad winna ta bespēhziga sohp, un sprahgst.

Preefsch schahs flimmibas wahreer diwipus Puppu ar weenu stohpu uhdens, un to tai flimmai zuhkfai riht. Pehz winnai n sahles un ausu miltus dabbuhc.

Kad juhs tee zuhkas par leeku barrojeet tad ahs

Leefas fehrgu

(Milzsucht)

abbu.

Lahs fishmes pee ka juhs scho flummibu warret atsicht, schihs irr. Ta zuhka reibst, un weemehr us weenu pufse screen, tad juhs warreer nnacht, ka winnai ta leesa aptuhksusi, jeb ais ahsta irr. Kad juhs winnai ne palihdefeet; tad inna ne ehdihgs un kanni flimmiba sprahgs. nemmeet par to:

Mihselas sahles (Salmiaf, Sal ammoniacum.)

Ingweri (Ingber, Amomum Zingiber L.)

Gohbas faknes (Meisterwurzel, Imperatorium Ostrutium L.)

Mairahui (Majoran, Origarum Majorana L.)

Thimiani (Thimian, Thymus vulgaris L.)

Salwies (Salbei, Salvia officinalis L.)

Ikkatras sahles weenu faju un no
Pehterfihu fehflahm (Petersilgensamen,

Apium petroleinum L.)

Kimmenes (Kummel, Cuminum Cynamum L.)

arrohtu.

Žho wissu sagreeset, sagruhdeet, wahreet ar
i, labbi ismaifeet, un dohdeet to rendenu
mmai zuhfai. Pehz laffet

Wehrmelas (Wermuth, Artemisia Absinthium L.) un nemmet

Pallejas (Pollei, Mentha Pulegium L.)

isspaideet no fchahm sahlehm to fullu, un leezeet
pee ikkatras barribas tschetrus pilnus farrohtus
flaht, un to tik ilgi kamehr ta zuhka wessela tohp,
ko juhs drihs warreet nomannihe.

No zuhku punnehm.

(Von den Beulen und Geschwüren.)

Kad zuhkfai punne irr, kad gaideet kamehr ta punne miksta cappusi, kad nemmeet kahdu affu nasi us greefeet garrincki to punni un isspeedeet labbi wiffas struttas. Pehz nemmeet taikus un darrwū, pataifeet kahdu plahsteri, usleezeet to us tahs wainas rad ta wahs drihs apdihhs. Dohdeet arridcan tai zuhkfai daschireis druzjin purwoja wenkahles (Wassersenkel, Hottonia palustris L.) ar winnas barribu. nu spespei arding eder. (und weiter) des ist meistens auf dem lande zu sehn. Und es ist nicht so sehr der wasser, der daschireis hervorruft, als die feuchte Erde, die es fördert.

Weena gruhta ligga un lippiga fehrga, ar to tahs zuhkas pee karsta laika apfingst irr ta flimmiba, to tee Wahzeefchi

(Gerstenkornranke)

un juhs Latweefchi

Meescha graudu

Fauzeet.

Kas meescha grauds irr weena appala puhte, fastik leela, ka weens sinnis un pee tahn zuhkahm augschlejä stahro. Kad kad zuhkfai ne drihs palihds kad winna pehz, obtrå veena sprahgeli. Dums to to waijag isdsecedinah: Gahseet to zuhku pee sammes, un atplehreet winnai to purnu ar kahdu kohfu, un kad isgreefeet ar affu nasi yo meescha grandu parifsam. To wainu ismasgajec ar etiki un fahls, jeb eeber-

eeberreet sagruhstu Ingweri un kwehpes. Pehs
diwi stundahm dohdeet winnahm ausu miltus ar
balkahm Mahtrehm jeb Aflehm (taube weisse oder
rothe Nesseln, Lamum album, Lamum pur-
pureum L.) un dauds ruhguschu peenu.

Kad tahn zuhkahm schi flimmiba irr, tad
winnas ar sohbeem graisa, un jeb flussu gull jeb
flussu stahn.

Ta it gruhtaku zuhku-ligga irr, kad tahn zuh-
kahm augschlejs pilns ar puhtehm irr, tad jums
waijag winnas tuhdal starp aufim un us astes ahde-
reht (assini laist) tahs puhtes isgreest un tahn
zuhkahm if diwi stundas diwi farrohtus Salpeeteri
jeb trihs farrohtus Biffsables un dauds ruhguschu
peenu doht.

No dellamus wainas.

(Lungensucht.)

Es jums gan papreeksch fazzijis, ne dohdeet tahn
zuhkahm farstu barribu, un es scheit wehl jums par-
to tapehz pamahzu, ka schi flimmiba no farstahn
barribahm nahf. Pee schahs sihmes juhs warreet
scho flimmibu atsiht. Tahs zuhkas kleppo, elsch,
un nogurst. Prett scho wainu nemmeet puss stohipu.

Linfekflu (Leinsaamen, Anum usitatum
L.)

Dadschu sofnas (große Klettenwurzel, Are-
tium Lappa L.)

Ahlantes faknes (Allantwurzel, Inula Helenum L.) no ifkatras pilnu farrohtu.
Stohbenes (Sauerampfer, Rumex acetosa L.)
Sakku sfahbenes (Sauerklee, Hasenkohl, Oxalis Acetosella L.)
Rupetes (Drumpetnes) (Betonien, Betonica officinalis L.)
Semmes appinus (Ehrenpreis, Veronica officinalis L.)
Kuhmetu pehdas (Wahrappes) (Husflattich, Tussilago Farfara L.)

no ifkatras sahles, weenu fauju, sagreeseet un sa-
maiseet to, un dohdeet ikdeenas tahn newesselahm
zuhkahm to ar winnu barribu.

Meega fehrg'a. (Schlafsucht.)

Nad tahn zuhkahm Meega fehrga irr, tad ne doh-
deet winnahm zauru deenu ko ehst, bet pehz doh-
deet puß stohpu Wehrmeles - sullu ar winnu bar-
ribu.

No ehrzehn, fas daudsfahrt eeksch zuhtu ausim un augoneem atrohnahs.

(Von den Maden die sich in den Ohr-
geschwüren finden.)

Rad tahs zuhkas dauds sawu galwu kratta, tad skatteet woi winnahm ne tahs aufis aptuhßkloschhas irr. Rad juhs to atrohneet, tad usspeedeet winnahm tohs augonus un juhs tahs ehrzes tuhdal redsefeet. Eeksch to mainu eeberreet dsihwu falki un pipperi, tad wissas ehrzes isleen un sprahgst. Juhs warreet arridsan Wehrmelu-sullu un dsihwu falki bruhkeht.

No uttu Sehrgas.

(Von der Laufesucht.)

Vrett scho fehrgu daschadas sahles irr:

1) Wahreet Tabaku ar Ohsola-misu, un mas-
gajeet ar to tahs zuhkas.

2) Sagruhdeet Kiploku (Knoblauch, Allium satium) leijeet us to, Brandwihnu un smehrejeet to weetu, fur tahs uttes eeperrinajußchahs, un pehj diwi stundahn nomasgajeet to sahti ar uhdeni.

3) Remmeet Sohnu-Taukus un Kihploku-Sullu, smehrejeet ar to zuhku un eedohdeet winnai pahru farrohtu Linfekflas.

4) Wah-

4) Wahreet Waiwarinnus (Porst wilder Rosmarin, *Ledum palustre*) ar uhdeni un masgajeet tahs zuhfas.

5) Wahreet Sirmus un Elfschnau-misu (Erlen, *Betula Alnus*) un masgajeet ar to tahs slimnahs zuhfahs.

Es gan simu kà daschi ar Osihwu-Sudrabu un Zuhku-Tauku smehre, bet tas nelabbi irr un warr jums, jeb zitteem zilwekeem jeb arridsan tahn zuhkahm sfahdeht. Tahs sahles fo es jums mahzijis it labbakas irr.

No zuhku sanemschanas.

(Vom Versangen.)

Tas no ta nahk, fad tahs zuhfas par leeku ehst un dsert dabbu. Winnu aufis bes filtuma ittin kà nosalluschas irr, un winnas ne gribb ehst. Eegreeset winnahm aufis, kà assins nahk, un dohdeet winnahm Wehrmelu-Lappas ar Aufu-Milteem.

Sahles ar fo juhs warreet tahs zuhfas
no slimmibahm glahbaht.

(Vorbauungsmittel.)

Nemmeet iis tscherrahm zuhkahm weenu farrohtu Lohs behreres (Vorbeeren, *Laurus nobilis L.*) un weenu

weenu farrohtu Gehrs, (Schwefel) sagruhdeet und
dohdeet to tahm zuhfahm ar barribu. Kad jums
zuhfas us barreschanu irr, tad dohdeet winnahm ik
neddel diwi farrohtus Lohsbachiu, jeb Saknes no
Wilkusohbineem (weisse Enzianwurzel, Gentiana
alba Laserpitium latifolium L.) jeb Bebras-
fahrtli. (Je länger je lieber Lonicera Capriofo-
lium L.)

No putraimeem zuhku gallâ.

(Von den Finnen.)

See putraimi irr orpali graudini, kà lehzes, fas
wissi eeksch gallas fehd. Tee putraimi nahk, kad
juhs juhsu zuhfas ne tihri turreet, un juhs ne war-
reet labbaku gallu dabbuht, kà pilnu ar patraimeem.
Us mehli juhs warreet tuhlift redseht, woi zuhkai
putraimi irr, woi ne. Melni tuljni us mehles
rahdahs Tachs zuhfas preekschä refnas un pakkal
leefas tohp. Kad juhs winnahm starp aufim kah-
bus farrus isplehfeet, tad tee farri it lihpami irr.

Prett scho flimmibu arridsan daschadas sahles
irr.

1) Tachs wifflabbaais sahles preeksch putrai-
meem irr Launuma-sahle. No schahs sahles doh-
deet ikkatrai zuhkai weena mehnesi ikkatru neddelu
weenu labbu nafcha-gallu, jeb ar uhdeni jeb ar bar-
ribu. Kad tachs zuhfas pilnas ar putraimeem irr,
tad schahs Launuma-sahles ne ween winnahm va-
lihd,

lihds, bet arridsan to zuhku gallu un spekki preefsch
zilwekeem it wesselu darra. Tahs zuhkas, kam juhs
Launuma-sahles dohseet dauds tuflakas tops ne ka
tahs kas no Launuma-sahlehm ne kad dabbujuschas.
Tapehz juhs it labbi darritut, kad juhs rahm zuh
kahm eekam juhs winnas us horroschanu leezeet
Launuma-sahles dohtut.

2) Labbu pulku **Bissahles**.

3) Remmeet

Lupstuju-saknes,

Lohs behres,

Paegles-ohgas,

no ifkattra trihs farrohtes,

Kiploku, diwi farrohtes,

Wehrmeles,

Ruhtes (Raute, Ruta graveolens. L.)

Bischu-frehslus (Wehdera-sahles) (Rhein-
farn, Wurmfraut, Tanacetum vulgare.

L.

Kruhsu-mehteres (Krausemünze, Mentha
crispa.)

Wenkahlui-lappas,

no ifkatrahm sahlehm desmit farrohtes,

Salpeteri un

Launuma-sahles,

no ifkattra nascha gallu.

Sagreesfeet un famaiseet wissu to, wahreet
pehz wissu to ar uhdeni weenä leela apsegtä pohdä,
un preefschdohdeet to desmit zuhkahm ar elijahm.

4) Remmeet Lohs behres,

Paegles-ohgas,

Meeschu pehpelu-ohgas,

no ifkatra weenu **Sauju**,
Sehru,
Ingweri,
Baltas sinnapes,
Pipperes,
no ifkatra naschu-gallu.

Sagrühdeet un famaiseet wissu to, eeberreet to eefsch kahdu audekla-mazzinu, wahreet apsegta poh-dā, un dohdeet to ikdeenas ar dsehreenu.

5) Dohdeet winnahm brihscham sirus jeb Kannepu-sehku.

6) Nemmeet weenu **Sauju**

Allunu,

Sehru,

Lohs behres,

Sagrühdeet to eeberreet to kahdā makkā un leezet to eefsch winnu dsehreenu.

No massalehm un bafkehm.

(Von den Masern und Pocken.)

Tahm zuhkahm arridsan, kā teem zilwekeem, blusfenes (massales) un bafkes irr.

Pee massalehm winnas ne gribb ehst un winnu azzis farfanas irr.

Ne dohdeet winnahm zauru deenu un nafti ne fo ehst, un tad pehrzeet par sefferu no Apteekes, Wahzsemmes-breeschu-ragga-kahli (Hirschhornsalz,)

un par dinsi fessern Mihselahahlie ^(E) alnial) eedoh-
deet to ar remdenu uhdentia ooi , in alnij amij iai

No suhtuma zuhtas rihtle.

(Von der Brüne.)

Schi apniknota flimmiba it gruhta un nahwiga
irr. Daschi dohma, schi wahjiba tapehz nahkoht,
kad tafs zuhkas, Seedu-mehnesi dauds far kanus
kahparus un ohsala-bambalus (Tuniuskäfer, Sca-
rabeus solstitialis) ehd. Zitti gudraki zilweki doh-
ma, kad winnas ne gan dsert dabbu, un leela far-
stumà zuhkas assinigas irr, un tad winnahm rihfle
appampj.

Tahs neweffelas zuhfas tuhdal klußu stahw, un
no ohtrahm schkirahs, fratta ar galwu, un bamba
ar preefschfahjahn. Eg mehle tuhfst, sill a jeb
bruhna un melna tohp. Tahs azzis farkanas un
stihwas stahw. Un tahs flimmahs eefsch pahru
stundahn sprahgst.

Laiideet tuhdal, kad juhs to redseet, tai slimmai juhfai appatsch mehles assini, dohdeet winnai ruhguschu-peenu un nemmeet weenu hauju:

Ysop, (Isop, *Hyssopus officinalis*,)

Salwices un

Kad juhs pee laika manifeet, kà weengi zuh
fai slims kakls irr, kad nemmeet weenu faju
milk. Kannopit fehklù, gohsajeet to dselsu pannâ fò druszin bruhns paleek,
fagruhdeet to ar farrohti Brandwinu, eebahfeet no
ta druszin zuhfkas ausi, un to kas atleek eedohdeet tai
slimmai zuhfai, un laideet winnai assini.

Bef rettam tahdai zuhfai warr palidfeht, par
pahrahm stundahm ahtri spragst.

Jums waijag tahs nosprahgufchas zuhfkas dfilli
Seemè eerakt, kà tee sunni to gallu ne wasa un no
ta gruhta slimmiba ne starp tahm wesselahm zuh
fahm wairojahs. Kad tee sunxi no tahs gallas
ehd, tad winnu fohdums no ta nahwigs tohp.

Juhs redseet nu, kà juhs tahdas slimmas zuhfkas
retti warreet glahbt, tapehz waijag jums par to gah
dah, kà winnas scho apniknotu un nahwigu liggu
ne dabbu, un kà jums to ja darr to es jums mah
gischu.

1) Gahvajeet pahr to, kà juhs sawas zuhfkas
ta turreet un barrojeet, kà es jums papreeksch fazzi
jis esmu.

2) Ne bohdeet winnahm par leeku barribu,
mas un faltu dsehreni.

3) Raugeet, kà tahs zuhku-kuhtis Seemâ fil
kas zeetas un tihras irr.

4) Laideet winnas seemâ daudsfahrt no kuhtim
ahrâ.

5) Kad jums wehschu tschaumalas irr, tab
bohdeet tahm zuhfahm tahs.

6) Ne

6) Ne isleijet tà aplam ahra to seepes uhdeni,
fur drehbes jeb rohkas masgatas, bet leijeet to lab-
baf zuhku filli.

7) Dohdeet pawaffaras laikâ, fad juhs juhsa
zuhkgs laukâ dsenneet ifkatrai weenu nascha-gallu
Balta-Tabbaka-sahles (weisse Niesewurzel, Helle-
borus albus. Veratrum album. L.) ar ruhgus-
chu peenu.

8) Kad weenai zuhfai schi fehrga irr, tad
dohdeet tahm zittahm ruhguschu peenu.

9) Dohdeet, zit warreer tahmi zuhfahm ruhgus-
chu peenu, un fad jums peens nawa tad nem-
meet raugu un taifeet wintachm no tahs skahbu
dschrenu.

10) Za wifflabbaka sahle, kas teefcham par
gruhtu wahjibu pasarga, un fo es jums pahr wif-
fahm sahlehm ne gan usteikt warru, irr:

Nemmeet no pawaffaras lihds ruddeni us ifka-
tru leelu un masu zuhku, ikneddel weenreis weenu fau-
ju pelnu ismaifeet to ar labbu barribu, un dohdeet
to tahm zuhfahm.

Scho sinnamu sahli prett tuhfumu zuhkas rishkle
weens gohdigs Kungs Wahdsemme daudsinajis, un
to labbumu no schahs sahles par septindesmit gad-
deem peedshwojis.

Dauds no jums eeradduschi kād weena zuhka nee
wessela irr, kād wīnnu tuhdal nokauj. Juhs ta
dohmajeet: Kad es wīnnu nokauju kād wīssi warr
tu gallu ehst, bet kād wīnnu spragst, kād ne weens
tu gallu ehdihs. Bet to es ne warru par labbi
teift, jo kād ta zuhka lūnna irr, kād arridsan ta galla
ne warr tihra un wessela buht, un kād laudis no ta
ehd, kād wīnni warr gruhtā un garrā liggā frist. Zit
dauds reis effam fadsihmojuschi, kā zilwekt, kas
gallu no newessleem lohpēem ehdihuschi jeb zeeti ap-
fizuschi, jeb gruhti un behdigī nomistruschi irr.
Kād jums turpmak waijag weenu newesselu lohpū
apdohmigi nokaut, jo tas trahpahs, kā tas nokauts
lohpū taħdu skahdigu twaisku nn f'marschu islaid, kā
juhs warreet abtri lūnni taqt. Kād zuhku gallu
pilna ar putraineem irr, kād juhs gann to gallu
warreet ehst, bet to afni jums waijag nożwest.

Un nu, miħli Lassitajji, sinneet juhs kā jums waijag
juhsu zuhkas barroht, par wīnnahm gahdah,
wīnnas preefsch wahsibahm glahbt, un eeksfch
fehrgahm palihdseht. Bet tas ne gan irr to wiss
sinnahe, jums waijag arridsan to darriħt. Kameħe
juhs to ne sinnajeet eekam juhs to lassifuschi esheet,
juhs ne tik dauds wainigi bijat, kautschu juhs zitt
fahrt preefsch juhsu zuhkahm ne ta gahdajuschi,
kā fristigam zilweksam peenahfahs. Bet nu jums
wisseem waijag to darriħt, to es jums mahzijis

efmu

efmu, un ne pee negudreem zilwekeem padohmu
mekleht, fas juhsu neudu nemm, un junis ne
labbus padohmus dohd. Tizzeet, ka Deewes ar-
ridsan lohpus tehwischki mihslo, tad nu zaur juh-
su wainu weena zuhka spragst, ko juhs spehjat
glaht, tad juhs par to foehdihs.
